

Dijital aę Dünyayı Mahvediyor

Jonathan Crary

12.04.2022

Gezegeneimizin yaşanabilir ve paylaşılabilir bir geleceği varsa, kapitalizmin 7 gün 24 saat faaliyetinden ve dünyayı mahveden sistemlerden ayrıştırılmış, çevrimdışı bir gelecek olacaktır. Dünyanın öyle veya böyle katlandığı mevcut sistem, bugün içinde yaşadığımız hâliyle, üzerinde yeni toplulukların ve insanlar-arası projelerin ortaya çıkabileceği harabelerin parçalanmış ve merkez dışında kalmış bir bölümü olacaktır.

Kısa ömürlü dijital çağ, şanslıysak, işbirliği halinde varlığını sürdüren hem eski hem de yeni yaşam biçimlerine dayanan, melez bir maddi kültür tarafından ele geçirilmiş olacak. Şiddetlenen toplumsal ve çevresel çöküş esnasında, internet kompleksinin her açıdan gölgede bıraktığı gündelik yaşamın tamirat ve tahribat eşliğini aştığı artık daha çok fark ediliyor. Zararlı sonuçlarını ilk elden tecrübe ettikleri için giderek daha fazla insan bunun farkına varıyor.

İnsanların kullandığı her yerde dijital araçlar ve hizmetler, uluslararası şirketlerin, istihbarat ajanslarının, suç kartellerinin ve seçkin sosyopat milyarderlerin gücüne tabi kılındı. İnternet kompleksi, dayatıldığı dünya nüfusunun çoğunluğu için bağımlılığın, yalnızlığın, yanlış beklentilerin, gaddarlığın, psikozun, borçluluğun, israf edilmiş yaşamın, hafıza aşınmasının ve toplumsal çözülmenin amansız lokomotifini oldu. Ağzılara sakız olmuş faydaları da, toplumsal açıdan aşağılayıcı ve tahrip edici etkileri nedeniyle, anlamsız veya tali hale getirildi.

İnternet kompleksi, 7/24 kapitalizmin sonu olmayan ve hesaplanamayan faaliyet alanının yanı sıra küresel ölçekte internete has birikim, çıkarım, dolaşım, üretim, nakletme ve inşa etme çılgınlığından ayrıştırılamaz hâle geldi. Yaşanabilir ve adil bir dünya ihtimaline zarar verecek davranışlar, çevrimiçi faaliyetlerin hemen her aşamasında teşvik ediliyor. Yapay biçimde üretilmiş arzu yoluyla güçlendirilen dijital ağların hızı ve her yerde oluşu, ele geçirmenin, sahip olmanın, göz dikmenin, içermenin ve imrenmenin su götürmez üstünlüğünü en üst düzeye çıkarıyor; hepsi de durmak, yenilenmek veya iyileşmek bilmeden dönen, kendi hararetiyle ve atığıyla boğulan dünyanın daha kötüye gitmesine sebep oluyor.

Gezegenin tekno-modernist rüyası, devasa bir inovasyon, icat ve maddi ilerleme şantiyesi olarak muhafızları ve apolojistleri cezbetmeyi sürdürüyor. Yenilenebilir enerjiyle ilgili endüstrilerin ve projelerin çoğu, işleri olduğu gibi sürdürmek, yıkıcı tüketim, rekabet ve yükselen eşitsizlik biçimlerini kalıcılaştırmak üzere tasarlanmıştır. Yeşil Yeni Mutabakat gibi piyasa odaklı planlar şaşılacak düzeyde anlamsızdır, çünkü 7/24 kapitalizm tarafından kısırtılan, anlamsız doğal kaynak çıkarma ekonomisinin genişlemesini durdurmak için hiçbir şey yapmazlar.

Scorched Earth [Kavrulmuş Dünya] ortaklaşa deneyimlenen, yaygın olarak bilinen veya kısmen bilinen şeylere ses vermeyi amaçlayan, ancak yönetilen yaşamlarımızın değiştirilemezliğinde ısrar eden aşırı güçlü bir mesaj yağmuru tarafından reddedilen toplumsal hiciv geleneğiyle uyumludur. Birçok insan, gündelik düzeyde, hayatının ve umudunun sefaletini içgüdüsel olarak kavrayabilir, ancak bu sezgilerin başkalarıyla ne kadar yaygın biçimde paylaşıldığı konusunda yalnızca tereddütlü bir farkındalığa sahip olabilir. Buradaki amacım, incelikli bir kuramsal analiz sunmaktan ziyade böyle olağanüstü zamanlarda paylaşılan anlayışların ve deneyimlerin doğruluğunu teyit etmenin yanı sıra uyum sağlamak veya teslim olmak yerine radikal reddetme biçimlerinin sadece hem mümkün hem de gerekli olduğunda ısrar etmek.

İnternet kompleksi, vazgeçilmezliğinin ve kendi protokollerine hiç benzemeyen yaşamın önemsizliğinin bitimsiz duyurusu olarak işlev görür. Kişisel ve kurumsal etkinliğin hemen her alanında mevcut ve yerleşik olması, süreksizliğine veya kapitalizm sonrası marjinalleşmesine dair herhangi bir fikri düşünülemez hâle getirir. Ancak zihinleri uyuşturan çevrimiçi rutinlerinin edilgen biçimde yaşamla bir tutulması sayesinde, bu izlenim hayal gücünün kolektif başarısızlığına işaret eder. Arzularımızın, diğer insanlar ve türlerle bağlarımızın yaralanması veya yetersiz kalması hâlinde bile internetin yaşamla bir olması olanaksızdır.

Filozof **Alain Badiou**, isyan koşullarının tam da bu belirgin imkânsızlıktan meydana geldiğini hatırlatmıştır: “Özgürlükçü siyaset, her zaman, mevcut durum tarafından imkânsız ilan edileni mümkün kılmaktır.” Bu imkânsızlığı en yüksek sesle ilan edenler, kapitalist dünyanın kesintisiz işleyişiyle büyüyen gidişattan çıkar sağlayanlardır. Bunlar, internet kompleksinin yükselişinde ve genişlemesinde profesyonel, finansal veya narsisist çıkarı olan kimselerdir.

Şaşkınlıkla şunu soracaklardır: Finansal ve ekonomik hayatın her yönünün bağlı olduğu internet olmadan nasıl yapabiliriz? Aslında bunu sormak isterler: Dünyadaki yaşamı çöküşün eşğine getiren tekno-tüketici kültürün ve ekonominin temel unsurlarından biri olmadan nasıl yapabiliriz? İnternetin egemen olmadığı bir dünyaya sahip olmak her şeyi değiştirmek anlamına gelir, diyeceklerdir. Evet, kesinlikle öyle.

Yaşanabilir bir gezegene giden her olası yol, çoğu kişinin bildiğinden veya açıkça kabul ettiğinden çok daha bunaltıcı olacaktır. Önümüzdeki yıllarda adil bir toplum için verilen mücadelenin önemli bir katmanı da piyasanın ve paranın yaşamlarımız üzerindeki egemenliğinden vazgeçtiği toplumsal ve kişisel düzenlemelerin yaratılmasıdır. Bu, dijital izolasyonumuzu reddetmek, zamanı yaşanmış zaman olarak geri almak, kolektif ihtiyaçları yeniden keşfetmek ve çevrimiçi ortamdan kaynaklanan zulüm ve nefret de dahil olmak üzere artan barbarlık seviyelerine direnmek anlamına gelir. Diğer türler ve yaşam biçimleriyle dolu bir dünyadan geriye kalanlarla gösterişsizce yeniden bağlantı kurma görevi de aynı derecede önemlidir. Bunun meydana gelmesinin sayısız yolu vardır, beklenmedik olsa, gezegenin her yanındaki gruplar ve topluluklar bu türden onarıcı çabalarla ilerlemektedir.

Bununla birlikte, bir tür eko-sosyalizme veya büyümenin olmadığı kapitalizm sonrasına geçişin kaçınılmazlığını anlayanların çoğu, yaşanabilir bir gezegene ve daha eşitlikçi toplumsal düzenlemelere yönelik gayretlerin yanında internetin mevcut uygulamalarının veya hizmetlerinin gelecekte iyi kötü devam edeceğini, her zamanki gibi işlev göreceğini körü körüne varsayıyor. Sanki 20. yüzyılın ortasındaki Western Union veya radyo-televizyon kanalları gibi bir telekomünikasyon aracıymışçasına, interneti siyasi ve ekonomik koşulların değişmesiyle farklı kullanımlara olanak tanıyabilecek biçimde “el değiştirebileceği” konusunda anakronik bir yanılı da bulunuyor.

İnternetin küresel kapitalizmin yıkıcı faaliyetlerinden bağımsız işleyebileceği anlayışı, içinde olduğumuz tarihsel anın bunaltıcı yanılgılarından biridir. Oysa yapısal olarak iç içe geçmişlerdir, kapitalizmin feshi gerçekleştiğinde günümüzün ağ bağlantılı teknolojileri tarafından biçimlendirilen piyasa merkezli dünyanın da sonu gelecektir.

Elbette, her toplumda her zaman olduğu gibi, kapitalizm sonrası dünyada da iletişim araçları olacaktır ancak günümüzde maruz kaldığımız finansallaşmış ve askerileşmiş ağlara pek benzemeyeceklerdir. Bugün kullandığımız birçok dijital cihaz ve hizmet, ekonomik eşitsizliğin sonu gelmeyen şiddetlenmesinin yanı sıra kaynak çıkarma ve gereksiz enerji tüketimiyle dünyanın biyosferinin hızla bozulması sayesinde kullanılabilir.

Kapitalizm, her zaman soyut bir değer sistemi ile bu sistemin fiziksel ve insani dışsallaştırmalarının bileşimi olmuştur, ancak güncel dijital ağlar sayesinde bu ikisi daha eksiksiz bir entegrasyona ulaşmıştır. Birbirine bağlı tüm telefonlar, dizüstü bilgisayarlar, kablolar, süper bilgisayarlar, modemler, sunucu çiftlikleri ve baz istasyonları finansallaşmış kapitalizmin ölçülebilir süreçlerinin somutlaştırılmasıdır. Sabit ve döner sermaye arasındaki ayrım sürekli olarak bulanıklaşır. Yine de, birçoğu internetin bir dizi araçtan oluşan bağımsız teknolojik düzenek olarak yanıtıcı imgesine bağlı kalmaya devam eder, elde tutulan cihazların yaygınlığı da bu yanılsamayı güçlendirir.

Toplum eleştirmeni **Ivan Illich**, 1970’lerin başında “akla uygun biçimde tasarlanmış eserler [artifacts], üretken kurumlar ve düzenlenmiş işlevleri” içeren araçların geniş tanımını geliştirdi. Araçların özleri itibarıyla toplumsal olduğunu yazan Illich, onları temel bir karşıtlıkla ilişki içinde değerlendirdi: “Birey, ya etkin biçimde ustalaştığı ya da edilgen biçimde üzerinde etkisinin bulunduğu araçları kullanarak toplumla eylem halinde ilişki kurar.” Illich, “aşgari olarak diğerleri tarafından kontrol edilen” araçların kullanımı vasıtasıyla insanların mutluluk ve memnuniyetten meydana geldiğinde ısrar etti ve “belirli bir noktanın ötesinde tasnif, bağımlılık, istismar ve zayıflığın artış göstererek araçların büyümesine” karşı uyarıda bulundu. Illich insanların “başkaları tarafından en az denetlenen” araçları kullanarak mutluluk ve tatmin elde ettikleri konusunda ısrarcıydı, “araçların belirli bir noktanın ötesinde büyümesinin denetimi, bağımlılığı, sömürüyü ve güçsüzlüğü artırdığı” konusunda uyarıyordu. 1990’ların sonlarında, ölümünden birkaç yıl önce, tekniğin amaca ulaşabileceği, bireyin dünyaya anlam kazandırabileceği bir araç olarak ortadan kalktığını kaydetti. Çünkü insanların kurallarına ve faaliyetlerine entegre edildiği teknolojilerin yayıldığını gördü. Bir zamanlar en azından kısmen özerk olan eylemler, artık “sisteme uyar-

lanabilir” davranışlara dönüştü. Bu tarihsel açıdan emsalsiz gerçeklikte, peşinden koştuğumuz herhangi bir amaç veya sonuç, gerçekten seçtiğimiz hedefler olmaktan çıkar.

Bütün tarihsel yeniliğine rağmen, internet kompleksi uzun yıllardır etkin olan veya kısmen gerçekleştirilen düzenlemelerin büyütülmüş ve pekiştirilmiş halidir. Yekpare olmasa da farklı çağlardan çeşitli kullanımlar için yapılmış öğelerin kırkyamasıdır, bunlardan bazıları 1880’lerde Edison ve Westinghouse tarafından tasarlanan, daha sonra J. P. Morgan tarafından gaspedilen elektrik akımını finansallaştırmaya yönelik konfigürasyonlara kadar izlenebilir. Her yamı kablolarla birbirine bağlı dünyanın bu delicesine kışkırtıcı projesinin, şu sıralarda her yerde meydana gelen feci sonuçlar olmaksızın 8 milyar insanın yaşadığı bir gezegene kesintisiz elektrik enerjisi sunulabileceğine dair pervasız inancın son perdesine tanık oluyoruz.

İnternetin bağlantısının neredeyse anlık olması, Marx’ın küresel pazara (Weltmarkt) ilişkin 1850’lerdeki öngörüsünün gerçekleştiğini gösterir. Marx, dolaşım ve mübadele hızı üzerindeki kısıtlamaların “mekânın zaman tarafından imha edilmesi” yoluyla giderek azalacağı dünyanın kapitalist birliğinin kaçınılmazlığı görmüştü. Ayrıca, bir dünya pazarının gelişmesinin zorunlu olarak “toplumun çözülmesine” ve “sermayenin evrenselleştirici eğiliminden” bağımsız her toplumsal ilişkinin bozulmasına yol açacağını anlamıştı.

Dolayısıyla, artık daha yaygın olsa bile, dijital medyanın neden olduğu tecrit, 20. yüzyıl boyunca kurumsal ve ekonomik güçler tarafından üretilen toplumsal parçalanmayla devam ediyor. Medyanın gereklilikleri değişebilir, ancak aynı ayrılık, yetkisiz bırakma ve topluluğun bozulması deneyimleri devam etmekle kalmaz, yoğunlaşır da. İnternet kompleksi sivil toplumun süregelen erozyonunda ve sosyal ilişkilerin finansallaştırılmış, çevrimiçi simülasyonlarının yerini almasıyla hızla neoliberal kemer sıkma politikalarının ayrılmaz parçasına dönüştü. Artık birbirimize bağımlı olmadığımız, hayatımızın özerk yöneticileri olduğumuz, tüm çevrimiçi hesaplarımızı yönettiğimiz gibi arkadaşlarımızı da yönetebileceğimiz inancını besliyor. Aynı zamanda, toplum kuramcısı Elena Pulcini’nin topluluk arzusundan uzaklaşmış ve mevcut toplumsal düzende pasif bir uyum içinde yaşayan bireylerin “narsisist kayıtsızlığı” olarak adlandırdığı şeyi de yükseltir.

1990’ların sonundan beri, defaatle, egemen dijital teknolojilerin “vazgeçilmez” olduğunu duyuyoruz. Dünya uygarlığının “dijital çağa” girdiğine dair büyük anlatı, maddi belirlenimleri olası herhangi bir müdahalenin veya değişikliğin ötesindeki bir tarihsel döneme ilişkin yanılsamayı pekiştirir. Artık birçok insanın gezegenimize değiştirilemez halde yerleştirildiğini varsaydığı internetin açıkça doğallaştırılması bunun sonuçlarından biriydi. Bilgi teknolojilerinin mistifikasyonlarının hepsi, mistifikasyonun ölümcül krizdeki küresel sistemin tuzaklarından ayrıştırılamayacağı gizler. İnternetin finansallaşması, doğası gereği, zaten sendeleyeni gezegenin ısınmasının ve altyapı çöküşünün çoklu etkileri tarafından daha da tehdit edilen, pamuk ipliğine bağlı dünya ekonomisine nasıl bağımlı olduğu hakkında çok az şey söylendi.

İnternetin ilk iddiaları kalıcılık ve kaçınılmazlık, serbest piyasa ve küresel kapitalizmin başarısını rakipsiz ve ebediyen galip ilan eden çeşitli “tarihin sonu” kutlamalarıyla uyuşmaktadır. Jeopolitik açıdan bu kurgu 2000’lerin başında hemencecik patlamış olsa da, internet tarih sonrası serabını doğruluyor gibiydi. Tüketim yoluyla tanımlanan, fiziksel bir dünyadan ve onun artan toplumsal çatışmalar ile çevresel faktörlerinden bağımsız tek tip bir gerçekliği tanıtır gibi görünüyordu. Kendini ifade etmeye ilişkin bütün belirgin fırsatlarıyla sosyal medyanın ortaya çıkışı, kısaca Hegel’in özerklik ve herkes için tanınma ufkunun itibarı küçültülmüş bir ikmalini telkin etti.

İnternetin kalıcılığına ve kaçınılmazlığına ilişkin ilk iddialar, küresel serbest piyasa kapitalizminin rakipsiz, ebediyete egemen olarak muzaffer ilan edildiği çeşitli “tarihin sonu” kutlamalarıyla çakıştı. Jeopolitik terimlerle, bu kurgu 2000’li yılların başında hızla patlasa da, internet tarih-sonrası yanılmasını doğrular gibiydi. Tüketim tarafından tanımlanan, fiziksel dünyadan, onun artan sosyal çatışmalarından ve çevre felaketlerinden bağımsız, yeknesak bir gerçekliği sunmak üzere ortaya çıkmıştı. İnsanların kendilerini ifade etmeleri için sunduğu tüm fırsatlarıyla birlikte sosyal medyanın ortaya çıkışı, kısaca Hegel’in herkes için özerklik ve onaylanma ufkunun değersizleştirilmiş halde yerine getirilmesini önerdi.

Ancak artık 21. yüzyıl kapitalizminin kurucu bir bileşeni olarak internetin temel işlevleri arasında hafızayı devredişli bırakmak, yaşanan geçicilikleri özümsemek, tarihi sona erdirmek yerine gerçekdişi ve

anlaşılmaz kılmak yer alıyor. Hatırlamanın felci bireysel ve kolektif olarak meydana gelir: Bunu, dijitalleştirilen her “analog” eserin geçiciliğinde görüyoruz: onların kaderi, muhafaza edilmekten ziyade hiç kimsenin fark etmeyeceği biçimde unutulmak ve kaybolmaktır. Aynı şekilde, kendi kullanılabilirliğimiz, hızla işe yaramaz dijital çöplere dönüşen, kendi kendini tanımlayan cihazlarımıza da yansır. Sözde “vazgeçilmez” düzenlemelerin her biri, paylaşılan taahhütler içeren kalıcı veya dayanıklı her şeyin geçiciliğine, kaybolmasına ve unutulmasına bağlıdır.

Guy Debord, 1980’lerin sonunda bu geçiciliklerin her yana yayıldığını görmüştü: “Toplumsal anlam sadece anlık olana ya da hemen sonra ivedi hâle gelecek olana -ve her zaman bir başka aynı ivediliğin yerini alana- atfedildiğinde medyanın kullanım biçimlerinin yaygaracı ve sonsuz bir anlamsızlığı garanti ettiği görülebilir.”

İnternetin onlarca yıldır çoğunlukla askeri ve araştırma kurumları tarafından kullanılan bir ağdan 1990’ların ortalarında evrensel olarak erişilebilir online hizmetlere dönüşümü sistem mühendisliğindeki ilerleme nedeniyle kolay bir şekilde olmadı. Tersine değişim, sermaye akımlarının heybetli yeniden yapılanmasının temel parçası ve bireylerin “insan sermayesinin girişimcileri” gibi yaratılmasıyla meydana geldi. Emegın gayriresmî, değişken ve ademimerkeziyetçi formlarının yaygın tanıtımına pek çok kişi tarafından dikkat çekildi ancak 1980’lerin ilk yıllarında yorumcuların daha az bir kısmı daha derin kısımdaki tehlikeyi kavrayabilmişlerdi.

İnternetin onlarca yıldır çoğunlukla ordu ve araştırma kurumlarının kullandığı bir ağdan 1990’ların ortalarında evrensel olarak erişilebilir çevrimiçi hizmetlere dönüşümü, yalnızca sistem mühendisliğindeki ilerlemeler sayesinde olmadı. Değişim, daha ziyade, sermaye akışlarının kitlesel olarak yeniden düzenlenmesinin ve bireylerin “beşeri sermaye girişimcileri” olarak yeniden yaratılmasının önemli bir parçası olarak meydana geldi. Kayıtdışı, esnek ve merkezsizleştirilmiş emek biçimlerinin yaygın biçimde uygulanmasını birçok kişi fark etti, ancak 1980’lerin başında neyin tehlikede olduğunu yalnızca birkaç yorumcu daha derinlemesine kavrayabildi.

Bir örnek vermek gerekirse, Fransız iktisatçı **Jean-Paul de Gaudemar** emegın yeniden örgütlenmesinden ve üretimin küresel dağılımından çok daha fazlasını içeren kapitalizmin baştan aşağı yeniden yapılanmasını tanımlamıştı. “Aslında bakılırsa, artık sermayenin bundan önceki sistemin kendini ayırma eğiliminde olduğu bütün toplumsal alanı artık yeniden fethetmesi gerektiğinin açığa çıktığı bir çağda yaşıyoruz. Toplumsal alana her zamankinden daha fazla hükmetmek için artık bu toplumsal yapıyı yeniden birleştirmesi gerekiyor.” 1980’lerde birilerinin bu yeniden fethetmenin gerektirdiği somut aşamaları veya sürdürdüğü acımasızlığı öngörmesi, hakiki deneyim katmanlarını sınıflandırması imkânsız olurdu. Ayırt edici özerklikleri ve yerel dokularıyla sayısız toplumsal tabaka ortadan kalktı veya çevrimiçi simülasyonlar aracılığıyla tektipleştirildi. İnternet kompleksi, artık toplumsallığın çözülmesini sağlayan, en kuşatıcı küresel aygıttır.

Anarşist Kütüphane

Jonathan Crary
Dijital Çağ Dünyayı Mahvediyor
12.04.2022

09.09.2022 tarihinde şuradan alındı: vesaire.org
Çeviri: Bartu Şanlı
İngilizce Aslı: The Digital Age is Destroying Us

tr.anarchistlibraries.net